MANDERHEIDE; NATUUR & PREHISTORIE

ROUTE 8 km

Op de Manderheide in Noord-Twente vind je niet alleen een mooi glooiend landschap met bijzondere natuur maar ook prehistorische landschapselementen zoals raatakkers, grafheuvels en de vindplaats van de Man van Mander. Op deze route krijg je een indruk hoe onze 'buren uit de prehistorie' leefden.

Deze route is gemaakt door Landschap Overijssel in het kader van het project 'Onze buren uit de prehistorie'.

2023

Landschap Overijssel

Manderheide; natuur & prehistorie

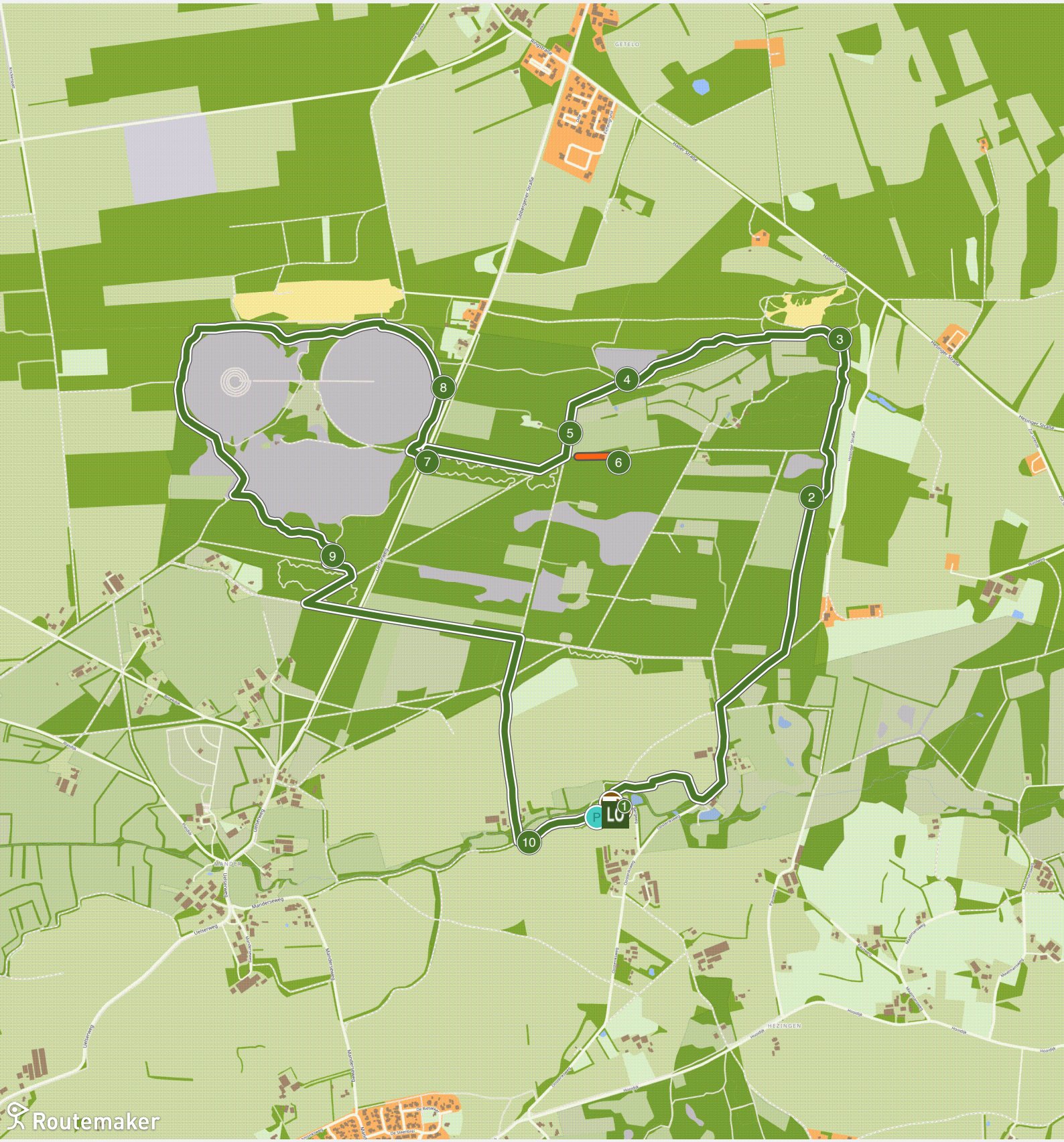

Landschap Overijssel

Manderheide; natuur & prehistorie

Hoe kom ik bij het startpunt?

Startpunt: bezoekerscentrum Dal van de Mosbeek, Bergweg 8, Mander. Gratis parkeergelegenheid aanwezig.

L0 Bezoekerscentrum Dal vdMosbeek
0 m

Restaurant Watermolen Bels
0 m

2 Galgenberg
1,6 km

3 Manderheide: Natura2000
2,1 km

4 Grafheuvels
2,9 km

5 Hunebed van Mander
3,2 km

6 Man van Mander
>= 100 meter van route vandaan

7 Raatakkers
3,8 km

8 Mandercirkels
4,1 km

9 Uitbreiding heide
6,1 km

10 Het landschap steunen?
7,8 km

Einde van de route

Manderheide; natuur & prehistorie

8 km

Bezoekerscentrum Dal vdMosbeek

Bezoekerscentrum

Welkom in het Bezoekerscentrum Dal van de Mosbeek! Het bestaat uit Infocentrum IJs & Es, Watermolen Bels en Watermolen Frans. In het onbemande Infocentrum IJs & Es wordt het verhaal van Noordoost-Twente op beeldende wijze verteld. Het heeft dezelfde openingstijden als Restaurant Watermolen Bels.

Kracht van het ijs

Na de IJstijd stuwde het ijs de grondlagen in Twente met enorme kracht voor zich uit. De vorm van infocentrum IJs & Es verbeeldt de kracht van het ijs. Binnen vind je informatie over het ontstaan en de vroege bewoning van dit deel van Twente, een gebied waar veel prehistorische vondsten zijn gedaan.

Watermolens

Afwisselend in Watermolens Bels en Frans geven de molenaars op zondagmiddag maaldemonstraties. Ook erg leuk voor kinderen. Als Watermolen Frans open is, kun je de expositie over de geschiedenis van de molen en het molenaarsleven bekijken.

Bijzondere natuur

Natuurgebied Dal van de Mosbeek is een beschermd Natura2000-gebied. De grond bestaat uit keileem en dekzand waardoor bronnen met kalkrijk grondwater ontstaan zodat er bijzondere planten groeien. Om het bronnenlandschap te behouden, neemt Landschap Overijssel maatregelen om verdroging tegen te gaan.

https://www.landschapoverijssel.nl/gebieden/bezoekerscentrum-dal-van-de-mosbeek (Bezoek Dal van de Mosbeek)

https://www.landschapoverijssel.nl (Routes Landschap Overijssel)

Restaurant Watermolen Bels

Restaurant gevestigd in de oude watermolen, gerund door familie Bels.

https://www.watermolenbels.nl/
(www.watermolenbels.nl)

2

Galgenberg

Galgenberg

De top van de Galgenberg ligt op 70 meter boven NAP. In de Middeleeuwen vonden hier terechtstellingen plaats. Er stond tot begin 1800 een galg waaraan de veroordeelden werden opgehangen, dus goed zichtbaar voor iedereen en als afschrikwekkend voorbeeld.

IJstijden

De Galgenberg maakt deel uit van de stuwwal die zich uitstrekt van Ootmarsum tot Uelsen. De stuwwal met al zijn heuvels is in de ijstijden gevormd doordat enorme ijsmassa's de grond opduwden. Door de provincie Overijssel is de Galgenberg aangemerkt als aardkundig monument.

3

Manderheide: Natura2000

Natura2000

Anders dan de naam doet vermoeden, bestaat de Manderheide nog grotendeels uit bos. Maar juist de heide is waardevol voor onze soortenrijkdom. Om die reden is de Manderheide aangewezen als Natura2000-gebied en onderdeel van het Europese netwerk van natuurgebieden.

Verbinden van heidegebied

Bos vormt een obstakel voor planten en dieren om zich te verspreiden naar andere heidegebieden. Om te voorkomen dat soorten uitsterven, verbindt Landschap Overijssel de heidegebieden. Doelstelling is om een gevarieerd heidelandschap te creëren: paarse heide jeneverbes, afgewisseld met natuurakkers.

Historisch heidelandschap

De Manderheide is, net als veel heidegebieden, ontstaan toen de eerste boeren bos afbrandden om er graan te verbouwen. Na een aantal jaren - de grond was uitgeput - werd telkens een volgend stuk bos afgebrand. Op de achtergelaten, schrale grond groeiden vervolgens heidestruiken.

Heide verdwijnt

De heide bleef eeuwenlang in stand als graasgebied voor vee. Als daar een eind aan komt in de 19e eeuw, pakken bomen weer hun kans en de heide verdwijnt. Veel dieren en planten zijn afhankelijk van een open heidelandschap om te zonnen en te schuilen. Denk aan de hagedis, heideblauwtje of jeneverbes.

Hulp van heidekoetjes

Sinds kort helpen ook heidekoeien bij herstel van de heide. De koetjes gaan niet alleen ongewenste groei van jonge boompjes en grassen tegen, ze verspreiden ook voedingsstoffen (via ontlasting) en zaden via de vacht. Binnenkort krijgen de heidekoeien ook nog hulp van een schaapskudde.

4

Grafheuvels

Grafheuvels aan de grens

Hier aan de Duitse grens ligt een terrein met een schat aan historie; je ziet hier grafheuvels uit de prehistorie. Het zijn de oudste sporen van menselijke bewoning in het Overijsselse landschap.

Op stuwwallen

De heuvels zijn 0,5 tot 2 meter hoog en hebben een doorsnee van 8 tot 10 meter. Tientallen grafheuvels zijn bewaard gebleven, vooral langs de rivier de Vecht en op de stuwwallen van Overijssel.

Eerste landbouwers

De heuvels zijn een tastbare herinnering aan de eerste landbouwers die zich hier vanaf 5000 v.Chr vestigden. Zij maakten de overgang van een leven als jager-verzamelaar naar dat van landbouwer. Hun begraafplaatsen getuigen van deze overgang. Hiernaast ligt een urnengrafveld uit de IJzertijd.

Urnenvelden

In de Late Bronstijd-Vroege IJzertijd (1200-500 v.Chr) maakten de individuele grafheuvels plaats voor collectieve urnenvelden. De doden werden niet langer begraven maar op brandstapels gecremeerd. De urnen met as werden op dodenakkers bijgezet. Lage heuveltjes met een greppel markeerden de graven.

Bevolking

Overijssel telde in deze periode waarschijnlijk niet meer dan 2000 inwoners. De urnenvelden waren onopvallend in het landschap; boeren stuitten bij het ploegen regelmatig op de dodenakkers.

Recent onderzoek

In de vorige eeuw is systematisch archeologisch onderzoek verricht naar deze grafvelden en de bijbehorende nederzettingen. De velden zijn soms langs belangrijke doorgangswegen aangelegd. Ze lijken daarmee ook gediend te hebben als markering van het territorium van de boerenbevolking.

5

Hunebed van Mander

Hunebed

Hier ligt het meest zuidelijke hunebed van Nederland. Een hunebed is een prehistorische grafkamer, gebouwd van zwerfkeien die in de IJstijd zijn meegevoerd naar Oost-Nederland. De enorme keien werden op hun plek gezet door boomstammen neer te leggen en daar keien overheen te rollen.

Keien verdwenen

De keien (van wel 20.000 kg!) waren helaas al verdwenen toen men in de jaren ’50 van de vorige eeuw het graf opgroef. Het hunebed was 13 bij 2,5 meter. O.a. pijlen, speerpunten, bijlen en urnen zijn gevonden bij dit grafmonument.

6

Man van Mander

Man van Mander

In een van de grafheuvels van Mander is tijdens opgravingen in 1958 de 'Man van Mander’ gevonden, in de vorm van een lijksilhouet. Dat betekent dat bijna alle botresten waren verdwenen en alleen nog een 'schaduw' van het lichaam te zien was.

Zonder voeten

De 'Man van Mander' leefde zo'n 4000 jaar geleden, in de Bronstijd. Bij deze man ontbraken de voeten. Men denkt dat de voeten van een dode werden afgehakt om te voorkomen dat deze weer opstond en de levenden mee zou nemen naar het dodenrijk.

7

Raatakkers

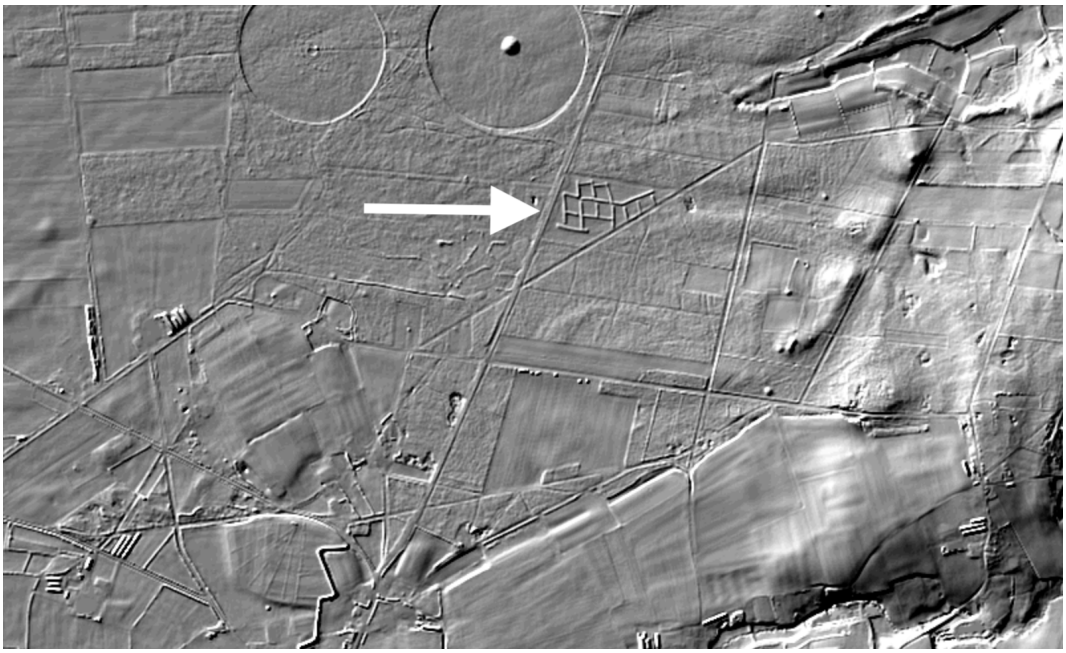

Raatakkers

Hier zie je replica's van zogenaamde raatakkers (celtic fields); kleine rechthoekige, omwalde akkers die boeren in deze regio rond 800 voor Christus gebruikten om primitieve graansoorten als emmertarwe en spelt te verbouwen.

Landbouwsysteem Late Bronstijd

Met het blote oog zijn de originele raatakkers niet meer goed waarneembaar. Om het verhaal over dit landbouwsysteem uit de Late Bronstijd te kunnen blijven vertellen, hebben we replica's gemaakt. Vermoedelijk hebben de akkers er destijds zo uitgezien.

Origineel

Rondom deze replica's liggen de originele raatakkers. Heb jij een geoefend oog? Dan kun je ze misschien zien.

8

Mandercirkels

Mandercirkels

Hier loop je langs de Mandercirkels. Ze hebben een doorsnede van ongeveer 340 en 380 meter. Ze zijn aangelegd in de jaren dertig van de vorige eeuw als akker. Nu grazen er heidekoeien om de voedselarme heideterreinen te onderhouden. Als je er een tegenkomt, hou dan altijd 25 meter afstand!

Experiment

Textielfabrikant Jannink zag in Noord-Amerika de voordelen van ronde akkers. De machines werkten vanuit het midden op een spiraalvormige manier. Afwisselend verbouwde Jannink hier rogge, haver, aardappels en later mais. Toen dat niet meer loonde is de grond in 1991 verkocht aan Landschap Overijssel.

Cultuurhistorie

Kunstenaar Paul de Kort werd gevraagd het gebied in te richten. Een cirkel kreeg 'omgreppeling' en in het centrum een spiraalvormig labyrint. De ander kreeg een wal met middenin een verhoging als van een grafheuvel, met vijftig jeneverbesstruiken erop. In 1999 was dit project gereed.

9

Uitbreiding heide

Van bos naar heide

Het bos waar je nu doorheen loopt was vroeger een heidegebied. Het grote, open landschap is inmiddels door kiemende dennenbomen tot een bos uitgegroeid. Als we heide niet beheren, ontstaat binnen 50 jaar een soortenarm naaldbos zoals dit.

Soortenrijkdom

Om het oude cultuurlandschap van vroeger te herstellen en het leefgebied voor plant- en diersoorten te versterken, brengt Landschap Overijssel de heide hier terug; een maatregel die we nemen in het kader van Natura2000. De omvorming van het landschap voltrekt zich de komende jaren.

Gevarieerd heidelandschap

Het wordt geen grote paarse heide, maar een afwisselend heidelandschap. Over enkele jaren zal globaal 60% van de Manderheide bestaan uit heide met jeneverbessen, 20% blijft bos, 10% schraal grasland en 10% wegen, erven, paden en natuurakkers.

> ontdek meer op de volgende pagina

Het landschap steunen?

Landschap Overijssel

Je bent hier te gast op terrein van Landschap Overijssel. Al 90 jaar beschermen, beheren en ontwikkelen wij natuur & landschap met kwaliteit voor mens, plant en dier zodat het er goed leven is.

Help mee!

Help mee bij de bescherming en ontwikkeling van het landschap in Overijssel, zodat je kunt blijven genieten van dit mooie, afwisselende Twentse landschap! Je bent al donateur vanaf €25,- per jaar.

https://landschapoverijssel.nl/help-mee/ik-word-donateur (Gift doen of donateur worden?)

Voor donaties verwijzen we u graag door naar onze website.